

Швидка Н. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

АСОЦІАТИВНА ОБРАЗНІСТЬ СИМВОЛУ ВОДА В УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Анотація. Статтю присвячено етнолінгвістичному аналізу архетипного символу *вода* як маркера світоглядних уявлень українців. У науковій розвідці репрезентовано мовні одиниці, що кодують елементи світоглядних уявлень про символічну сутність води. З'ясовано знакову функційність цього символу у віруваннях українців, а саме у лікувальній магії, в обрядодіях.

Виокремлено семантичні різновиди фразеологічних одиниць з лексемою *вода*. Окреслено образно-асоціативний потенціал таких мовних одиниць. Символ *вода* є джерелом формування фразеологічного значення і зумовлює процес визначення основних кодів генотипу культури й вияву ціннісних орієнтирів етноспільноти. Змістову парадигму аналізованої асоціативної образності формує сукупність маркерів життєдіяльності українців, серед яких виокремлюємо такі: мовні одиниці на позначення сімейних стосунків; декларатори власне етнологічних понять; фразеологізми, що увиразнюють побажання щастя, здоров'я й добробуту; номінації із семантикою кількості, якості, способу дії; репрезентанти стану людини; маніфестанти поняттєвого поля «риси характеру людини»; експлікатори семантичної площини «швидкоплинність людського життя». З'ясовано, що лексема *вода* формує неоднозначні фразеологічні змістові відношення, які хоч і не потребують широких контекстів завдяки традиції вживання, проте її розгалужена варіативність потребує лексикографічної обізнаності. Семантико-граматична характеристика цієї групи фразеологізмів неоднорідна, вони співвідносні з різними частинами мови, переважно з дієсловами, прикметниками, прислівниками. Номінація *вода* хоч і є стрижневою у структурі фразеологізма, але не вона мотивує численні значення таких мовних одиниць, а інші її компоненти, які реалізують цілісну семантику сполучення слів. Хоча прозорість внутрішньої форми фразеологічних номінацій забезпечує саме образ-символ *вода*.

Ключові слова: асоціативна образність, символ *вода*, світоглядні уявлення українців, обряди й вірування, змістова парадигма, асоціативний маркер, фразеологічна одиниця.

Постановка проблеми. Символьне світосприймання марковане системою мовних одиниць і способами моделювання світу, що є передумовою формування мовного архетипу. Лише архетипні символи зберігають однакове значення в ритуалах, обрядах, фольклорі, фразеології, релігії, мистецтві тощо. Символи-архетипи формувалися на тому етапі мислення, коли людина оперувала магичною образністю і символікою. Архетип, міфологема, символ є історично сформованою сукупністю взаємопов'язаних мотивів, образів, значень, які здатні розгорнутися у сюжет й об'єктивувати зміст. Інтерпретація мовного дискурсу з позиції етнолінгвістики, виявлення стереотипних,

символьних й асоціативних значень потребує системного аналізу для з'ясування образу-символу *вода* у світоглядних уявленнях українців, його відбиття в мовній картині світу. Дослідження таких реалій уможливує пізнання предковичних традицій, вияв світоглядних засад традиційної народної культури українців. Вивчення обрядодій, з'ясування їхньої генези і семантики посприє кращому усвідомленню історичного минулого народу, його духовних і мовних цінностей, дасть змогу з'ясувати механізм їхнього впливу на менталітет українців. У цьому й вбачаємо актуальність порушеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню звичаїв, обрядів і вірувань, зумовлених ритуальним застосуванням води у лікувальній, любовній, сімейній і господарській магії, присвячені наукові студії І. Вагилевича, Я. Головацького, Й. Лозинського, В. Козарищука, А. Кралицького, І. Франка, В. Хиляка, В. Шухевича та ін. Народні уявлення про воду та її знакову функційність вивчали З. Болтарович, Н. Здоровега, О. Остапик, Є. Сявко, І. Красовський та ін. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. було оприлюднено низку наукових розвідок, присвячених вивченню обрядодій з водою в різних галузях традиційної культури, де дослідники (О. Боряк, Н. Гаврилюк, В. Жайворонок, О. Порицька, С. Швидкий та ін.) виокремили певні аспекти зазначеної проблематики. Аналізу взаємозв'язку мови й культури, способів кодування й декодування важливої для етнолінгвістики інформації у фразеологічній площині присвячені дослідження Н. Бабич, М. Ковшової, Г. Кузь, О. Левченка, О. Майбороди, П. Мацькова, Л. Савченко, О. Селиванової, М. Скаб, Л. Скрипник, В. Телії, В. Ужченка та ін. Аналітичне спрямування новітніх розвідок засвідчує значний поступ у дослідженні пропонованої теми, проте парадигма вербалізаторів образу-символу *вода* й особливостей їх репрезентації в етнолінгвістичному вимірі є не досить дослідженим об'єктом в українській лінгвокультурі. Звичаєво-ритуальні реалії притаманні обрядовості й звичаям, вони зафіксовані у фольклорному та фразеологічному прошарках мови.

Метою статті є етнолінгвістичний аналіз образу-символу *вода* як маркера світоглядних уявлень українців. Зазначена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) репрезентувати мовні одиниці, що кодують елементи світоглядних уявлень українців про символічну сутність *води*; 2) з'ясувати знакову функційність цього символу у віруваннях українців; 3) виокремити семантичні різновиди фразеологізмів з лексемою *вода*, окреслити образно-асоціативний потенціал таких мовних одиниць.

Вклад основного матеріалу. Архетип і символ – це сукупність взаємопов'язаних образів, значень, мотивів, яка здатна розгорнутися у сюжет. На думку Ю. Лотмана, окремий символ є ізольованим текстом, що вільно функціонує в хроно-

логічній площині культури й корелює з її синхронними сферами [1, с. 146]. У межах тексту архетипи зі структур свідомості трансформуються в образи-знаки, кваліфікація яких залежить від сформованого ним контекстуального змісту. Серед значень образно-ідейної сукупності символ виокремлює його позачасову ідею, на відміну від архетипу, який кондесує історичну пам'ять нації. Архетипні символи мають однакове чи схоже значення для значної частини людства. Таким архетипом і є *вода* як елемент першобуття, йому притаманні різні поняття: *вода* символізує життя, здоров'я, очищення, зцілення, відновлення, пророкування, символічно маркує смерть тощо. Досліджуючи символіку *води*, М. Еліаде зазначав: «Вода символізує всесвітню сукупність віртуальностей: вона – *fons et origo*, резервуар усіх можливостей існування; вона передує будь-якій формі й підтримує будь-яке творіння. Натомість занурення під воду символізує падіння в доформальне, повернення в не проявлену модальність добуття. Занурення повторює космогонічний акт проявлення форми; занурення рівнозначне розпаду форм. Із цієї причини символіка *води* передбачає як смерть, так і відродження. Контакт з водою завжди дає можливість відродитися: за розпадом іде «нове народження», а занурення запліднює та збільшує потенціал життя» [2, с. 69].

Вода у світоглядних уявленнях українців – це життєдайна підвалина світотворення, її вважають Праматір'ю Світу. У дохристиянський період наші предки поклонялися богині *води*, дощу, матері русалок – Мокоші (Цариці *Води*, *Водяниці*) – покровительці породіль і будь-якого рукоділля. В українській народній творчості *вода* є межею між світами і станами людського буття, водночас символізує силу та енергію дівчини й жінки, їхню красу й жіночі чари. Свою *воду* – дівочу незайманість – дівчата пильно охороняли, бо коли хлопець передчасно «*нап'ється води чи розіб'ється посудина, у якій зберігається та чарівна рідина*», буде дівчині лихо. «*Напоїти коня*» у народних піснях – усе одно, що дати напитися хлопцеві, тобто подарувати своє кохання [3]. Як зазначав О. Потебня, *вода* формує асоціативну парадигму в пісенній творчості: дівоча краса, про красивих, здорових дівчат кажуть: *Гожа, як чиста вода; Така гарна, хоч з лиця води напитися (з лиця воду пий); Здорова, як вода; Глянь у воду на свою вроду*; *вода чиста – дівка мила, вода нечиста – дівка невірна; вода каламутна – дівка баламутна; хотіти пити – жадати кохання; напитися води – задовольнити любовну спрагу; давати пити іншому – зраджувати чоловікові; воду розливати – символ розлуки тощо* [4, с. 457].

Асоціативна образність символу *вода* притаманна багатьом ритуалам сімейної обрядовості, зокрема, *вода* у весільній обрядовості символізує межу, яку перетинають молоді, змінюючи свій соціальний статус. Для нареченої як лімінальної істоти перехід до нового роду рівнозначний ініціальному поняттю смерті, де *вода* уособлює шлях в «*інший світ*», що символізує поєднання двох родів, які живуть ніби на різних берегах річки. Умовну річку-рубіж утворювали *переливанням дороги*, якою йшли молоді. Магічна функція *води* полягає в очищенні від усього лихого, що було в попередньому житті. Із таким знаком-символом щастя молоді вступають у подружнє життя. Обряд *умивання молодих* полягав у тому, що їх вели до річки (криниці). У давні часи шлюби брали біля водойм, це символізувало парування, запліднення, розмноження. Оберегова функція *води* вербалізована словосполученням *обливання водою* – магічний обряд насилання щастя-долі молодим. Водною

скроплювали й наречених, і весільні атрибути, насамперед їхні барвінкові вінки.

В обряді *пологів проливання води* символізує розкриття джерел. У родильній обрядовості визначальним для подальшої долі немовляти була його перша купіль: *баба з води обливає, зливає водою й ім'я дає*. Повитуха під час купання могла вдосконалити фізичні якості дитини, здійснити перше пророкування майбутньої долі народженого. Нагриваючи *воду*, пильнували, аби вона не закипіла, щоб дитина *не стала запальною, злою та сердитою*. В українців відомим є прислів'я *У гарячій воді купаний* [5, с. 151]. Традиційним було купання немовляти в *нечистій воді (щоб голій не був купель)*, на відміну від *чистої води* (без будь-яких добавок), якою обмивали покійного. У першу купіль передусім додавали зілля, кидали гроші (*щоб дитина була багата*), лили свячену *воду*, сипали пшоно (*щоб не напала жовтуха*), кидали березову тріску (*бо береза родюча*), для дівчаток кидали корали й додавали невелику кількість молока (*щоб була красивою й хлопці любили*) [5, с. 157].

Усталені конструкції *мертва вода, чиста вода, вода для душі* притаманні поховальній обрядовості. У селах ще пам'ятають звичай обмивання покійного. Вірили, тому, хто допомагає обмивати небіжчика, *його рядити, гріхи прощаються*. Таку *воду* називають *мертвою*, локусом її утилізації вибирають місце, де ніхто не ходить, або таке місце, яке під час дощу змивалося б водою. Атрибутом прощання з небіжчиком є *вода для душі*, яку зазвичай виставляють на вікні. Вербальна формула мотивації наявності такого атрибута є традиційною: *душа виходить, треба їй води напитися*. Особливий статус *води для душі* зумовлений високим рівнем небезпеки: *як перекинеться вода – хутко покійник буде* [6, с. 34]. Отже, *вода* є постійним супутником людини від народження аж до смерті. Українці поклонялися воді, вірили в її надзвичайну силу, у її магічність.

Вода здавна посідала неабияке місце і в народній медицині, основним її призначенням було очищення й лікування людини чи худоби, напр.: *«Помагаєш ти, вода явлена, очищаєш ти, вода явлена, і луги, берега і середину! Очищай ти, вода явлена, народженого від призору продуманого, погаданого, зустрічного, водяного, вітряного, жіноцького, парубоцького, дівочького!»* [3, с. 56]. Особливо вважали *воду*, освячену в церкві, зокрема стрітенська *вода* була найкращим засобом від пристріту; з вербового кілка, умоченого в Йорданську *воду*, пасічники робили хрести для паски [7, с. 143]; як лікувальний засіб її давали тваринам. Благовіщенська *вода* відганяла лихоманку; «*юревіською*» змашували худобу, коли вперше весною виганяли на пасовище [8, с. 515] тощо.

Атрибутне обрамлення модифікує архетипний символ *вода* як маркер зцілення, оберегу, плодючості. *Воду*, що залишили на ніч під зоряним небом, українці називають *зоряною*. За повір'ям, така *вода* набувала лікувальних й оберегових властивостей, зокрема її давали коровам для збільшення кількості молока. *Йорданська вода* – річкову, набрану на свято Водохреща, вважали особливо цілющою, бо в ній хрестили Ісуса. Цей ритуал ще називають *Водосвяття* (велике освячення *води* на Святе Богоявлення), а *воду* – *богоявленська*. Набрана в цей день з річки вона здатна виликувати найтяжчу хворобу, нею окроплювали все обійстя, аби захистити від нечистої сили. *Живу воду* – джерельну, набрану з трьох чи семи криниць, пили, окроплювалися нею, купалися в ній, щоб набути великої сили. «*Юр'ївкою*», «*Юр'євою росою*» (за церковним календарем,

23 квітня/6 травня відбувався масовий вигін худоби) пастуха й худобу обливали водою, у яку додавали росу, що сприяло її плідності й молочності, здоров'ю. Обряд першого вигону худоби пояснюють народні перекази: «Святий Юрій відмикає весною небо й пускає росу на землю» [9, с. 108] тощо.

Особливого значення надавали проточній воді (вона захищає хворобу разом з кинутими в неї предметами) і «непочатій воді». Другу набирала знахарка, яка вдягалася як на свято, і вночі йшла у супроводі кого-небудь брати воду з трьох криниць. Перед кожною криницею робила три земні поклони й говорила: «Господи Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй нас, аминь. Здоров, земля Тетяно, а вода Оляна! Благослови мене, Господи, водиці набрати рабу Божому (ім'я)» [10, с. 181]. Надзвичайно ефективною вважали воду чи росу, зібрану на великі релігійні свята. У кожній родині зберігали освячену стрігеньську, великодню, благовіщенську воду.

Образність, що формує лексико-асоціативне поле символу *вода*, набуває у світоглядних уявленнях українців особливого семантичного навантаження, маніфестує змістову багатогранність цього архетипу й насамперед має таке функційне навантаження: очищення (як фізичне, так і духовне), зцілення, насилання щастя-долі, парування, запліднення, пророкування майбутньої долі тощо. Зазначений символ моделює парадигму вербалізаторів, які охоплюють і периферійні відгалуження номінацій, співвіднесених з водою денотатів (*річка, криниця, дощ, роса, купання, обмивання, умивання* тощо). Символічні співвідношення образності *води* в обрядових репрезентовані різноманітними модифікаторами, зокрема *зоряна вода, непопата вода, освячена вода, йорданська (божоявленська) вода, благовіщенська вода, великодня вода, «юрійка», жива вода, мертва вода, переливання дороги, обливання водою молодих, проливання води, перша купіль, вода для душі* тощо.

Суб'єктивна категоризація явищ, конвенція (домовленість, традиції) і повторюваність, без якої взаємопорозуміння було б неможливе, сприяють формуванню стереотипу, потрібного складника спільної мови й коду культури. А стереотипізація зумовлює символізацію. Українці по-своєму дають визначення, які залежать як від морального, так і від фізичного стану людини, стосунків у соціумі, його ціннісних критеріїв, від здатності мовців узагальнювати спостереження над власною життєдіяльністю. У мові закладено глибинні прошарки культури, засвідчено рівень національної свідомості, сформовано підвалини життя українців. Імплікація образу-символу *вода* у фразеологічній площині є розгалуженою й багатогранною. Народні афоризми сформувалися на підвалинах повір'їв і звичаїв українського народу. Це є свідченням того, що людина не лише називає окремі реалії, а й втілює їх сутність у номінації, унаслідок чого на лексему *вода* нашаровуються різноманітні поняття.

Усі зафіксовані фразеологізми з лексемою *вода* (77 номінацій) у «Фразеологічному словнику української мови» [11] мають антропоцентричне спрямування. Їх змістову парадигму формує сукупність маркерів життєдіяльності соціуму, серед яких виокремлюємо такі:

1. Репрезентантами стану людини є такі фразеологізми: *Вертітися (крутитися) як муха в окропі* – бути постійно зайнятим, заклопотаним; *Хоч у воду* – перебувати в безвихідному становищі; *Як холодною (зимною) водою облитий (обдати)* – викликати у кого-небудь стан сильного хвилювання, збенте-

ження, переляку, бути враженим, розгубленим, пригніченим, приголомшеним; *Мов у воду опущений* – дуже похмурий, сумний; *Пройти крізь вогонь і воду* – виявитися дуже спиритним, мужнім, витривалим; *Як риба у воді* – почуватися вільно, невимушено, добре; *Підняти бурю у скляниці води* – хвилюватися з незначного приводу; *Дути на воду, обпалюючись на молоці* – бути обережним, пам'ятаючи про сумний досвід. *Вилами по воді писано* – невпевненість у здійсненні запланованого тощо.

2. Фразеологічні одиниці, що виражають дію: *Набрати шоломом води* – здобути перемогу; *Виводити на чисту воду* – викривати чию-небудь непорядність, нечесність; відкрито звинувачувати кого-небудь; *Замутити воду* – навмисне заплутати яку-небудь справу, зробити щось неясним, незрозумілим; *Лізти у воду, не знаючи броду* – робити що-небудь без попереднього обміркування, зважування; *Товкти воду у ступі* – займатися чим-небудь непотрібним, марно гаяти час; *Ховати кінці у воду* – не залишати ніяких ознак злочинної діяльності; *Лити воду* – говорити або писати некоректно, нецікаво, поверхово висвітлювати якусь тему; *Як у воду дивитися (глянути)* – заздалегідь передбачати тощо.

3. Номінації, що окреслюють семантику кількості, якості, способу дії: *Як воду п'ють* – у великій кількості або легко; *Як води напиться* – дуже швидко, дуже просто; *Як з води* – зовсім несподівано, раптово; дуже легко, добре, вдало; *Хоч з лиця води напиться* – уживається для вираження вищої міри якості; дуже вродливий, красивий тощо.

4. Маніфестанти поняттєвого поля «риси характеру»: *І в ложці води не спіймати* – хто-небудь дуже хитрий, спиритний; *Води не замутить* – лагідний, скромний, сумирний; *Тихіший води, нижчий трави* – дуже скромний, покірний, непомітний; *Варити воду з когось* – знущатися з кого-небудь, показуючи свої примхи, вередуючи перед ким-небудь чи прискіпуючись до когось; *Виходити сухим з води* – знаходити вихід зі скрутного становища; будучи винним, залишатися непокараним або незаплямованим; *Як з гуски вода* – хто-небудь не реагує на щось, ніщо не впливає, не діє на когось; *Ні за холодною водою* – нічого не робити, нічим не займатися (ледачий); *З глибокої криниці студена вода* – від розумної людини завжди корисна порада тощо.

5. Фразеологізми на позначення сімейних стосунків: *Десята (сьома) вода на киселі* – дуже далека рідня; *Як риба з водою*; *І водою не розлити* – жити дружно, мирно, у злагоді, не розлучити, не роз'єднати кого-небудь тощо.

6. Мовні одиниці, що символізують лікувальні властивості: *Виливати переполох* – лікувати перелякану людину або знервовану людину знахарським способом; *І вода освятиться* – хто-небудь помре, буде вбитий; *Як чорт свяченої води* – боятися, сахатися.

7. Фразеологізми, що увиразнюють побажання щастя, здоров'я й добробуту: *З роси та з води*; *Будь здорова, як вода*, *Будь багата, як земля*, *А гожа, як цвіт-рожа!*; *З роси та води вам!*; *Нехай пливе за водою* – побажання забути що-небудь, не повертатися до чогось тощо.

8. Вода символізує рух: *Багато (чимало) води утекло* – минуло багато часу; *Піти (збігти) за водою* – минути без вороття (про час) або зникнути, пропасти; *Як вода зміла* – хтось зник швидко й безслідно. *Як у воду канули* – зникнути надовго.

9. Експлікатори семантичної площини «швидкоплинність людського життя, незворотність чогось»: *Літа плывуть (спливають) за водою*; *Збігли літа, як вода*; *Вчораїшньої води не*

доженеш; Прийшло з води, пішло з водою; Пролиту воду назад не збереш; Ще до того багато води втече – якась подія буде нескоро; З того часу багато води втекло – про подію, яка відбулася давно; Спливло за водою, Як лист за водою – про те, що втрачене й не повернеться; Двічі в одну воду не вступиш – неможливість повторити те, що було колись, бо умови вже змінилися тощо.

Отже, лексема *вода* формує неоднозначні фразеологічні змістові відношення, які хоч і не потребують широких контекстів завдяки традиції вживання, проте її розгалужена варіативність потребує лексикографічної обізнаності. Зазначена номінація хоч і є стрижневою у структурі фразеологізму, але не власне вона мотивує численні значення таких мовних одиниць, а інші її компоненти, які реалізують цілісну семантику сполучення слів. Хоча прозорість внутрішньої форми фразеологічних номінацій забезпечує саме образ-символ *вода*.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Аналіз сталих мовних сполук потребує не лише оперування певними мовними процесами, а й застосування відповідних знань з історії, культури, фольклору. Образність і символіка таких одиниць є надбанням народної філософії, етики й естетики. Вербалізуючись у мовному дискурсі, образ-символ *вода* експлікує лексичну взаємодію архетипних, символічних, асоціативних, стереотипних уявлень українського етносу. Вважаємо перспективним системний етнолінгвістичний аналіз образів-символів, що сприятиме відтворенню цілісної українськомовної картини світу.

Література:

1. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек – Текст – Семиосфера – История. Москва : Языки русской культуры, 1996. 464 с.
2. Еліаде М. Мефістофель і андрогін / пер. з французької Г. Кьорян. Київ : Основи, 2001. С. 305–467.
3. Українські чари / упоряд. О.М. Таланчук. Київ : Либідь, 1994. 96 с.
4. Потебня А. Объяснения малорусских и сродных народных песен. Колядки и щедровки. Варшава : Типографія М. Зишкевича, 1987. Т. 29. 809 с.
5. Боряк О. Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців: між профанним і сакральним. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. Київ, 2009. 279 с.
6. Гаврилюк Н.К. Київськопопільський варіант традиційної сімейної обрядовості на фоні суміжних територій. *Київське Поліся. Етнолінгвістичне дослідження* / відп. ред. І. Железняк. Київ : Наукова думка, 1989. С. 24–40.
7. Максимович М. Дні та місяці українського селянина / упоряд., пер. з рос. В. Гнатюка. Київ : Обереги, 2002. 189 с.

8. Василькевич Г. Свято Юрія: контамінація і синтез у календарній обрядовості. *Народознавчі зошити*. 2001. № 3. С. 512–516.
9. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Видавництво «Довіра», 2006. 703 с.
10. Швидкий С.М. Етнокультурна спадщина населення Слобідської України XIX – початку XXI ст. у системі сучасних знань та світоглядних уявлень : монографія. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2016. 409 с.
11. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. Київ : Наукова думка, 1993. Кн. 1. 528 с., Кн. 2. 984 с.

Shvydka N. Associative imagery of the symbol of water in the Ukrainian-language picture of the world

Summary. The article is devoted to the ethnolinguistic analysis of the archetypal symbol of *water* as a marker of worldviews of Ukrainians. The author represents linguistic units that encode elements of worldview about the symbolic essence of *water*. The symbolic functionality of this symbol in the beliefs of Ukrainians (namely: healing magic, in the rituals of Ukrainians) is also analyzed.

The semantic varieties of phraseological units with the lexical item *water* are distinguished. The image-associative potential of such language units is outlined. The symbol of water is a source of formation of phraseological meaning and determines the process of regulating the basic codes of the genotype of culture and identifying the values of the ethnic community. The semantic paradigm of the analyzed associative imagery is formed by a set of markers of life of Ukrainians, among which the following is singled out: language units to denote family relations; declarants of proper ethnological concepts; phraseologisms that express wishes of happiness, health and well-being; nominations with semantics of quantity, quality, mode of action; representatives of the human condition; demonstrators of the conceptual field “human character traits”; explicators of the semantic plane “transience of human life”. It has been found that the lexical item *water* forms ambiguous semantic relations. The lexical item *water* forms ambiguous phraseological semantic relations, which although they do not require broad contexts due to the tradition of use, but its branched variability requires lexicographic awareness. Semantic and grammatical characteristics of this group of phraseology are heterogeneous, they are correlated with different parts of speech, mainly with verbs, adjectives, and adverbs. Although the nomination *water* is a core in the structure of phraseologism, it is not actually it that motivates the numerous meanings of such linguistic units, but its other components that implement the integral semantics of word combinations. Although the transparency of the internal form of phraseological nominations is provided by the image-symbol of *water*.

Key words: associative imagery, water symbol, worldviews of Ukrainians, rites and beliefs, semantic paradigm, associative marker, phraseological unit.